

16.74x23.55	1/5	עמוד 16	עמודים	18/01/2017	56910100-2
25910					

להזדהות עם המקום

מסע של מחקר והתיישבות מגוש עציון ועד כפר תבור

ריבה פריד מתעדת מפגש של נילי בן ארי וד"ר נחום ברוכי עם פרופסור יוסי ורותי כץ

מחקר חדש דווקא על האזור אליו באתי לגור. לא הכרתי את ההיסטוריה של המפעל ההתיישבותי באזור, מלבד סיפור נפילת הגוש. באופן לא מודע, רצייתי ככל הנראה ליצור לעצמי הזדהות עם המקום דרך המחקר. נפגשתי עם דב קנוהל ז"ל, אותו הכרתי עוד מיילדותי בשכונת קריית משה בירושלים, ושאלתי אותו האם יש עוד מה לחקור ולכתוב על גוש עציון. דב ענה כי אמנם על המלחמה הכול נכתב, אבל ההיסטוריה עדיין לא נחקרה. זו הייתה מבחינתי 'ברכת הדרך' להתחיל לכתוב על ההיסטוריה ההתיישבותית של גוש עציון.

בחנתי את המרחב, שקיבל לימים את השם גוש עציון, דרך הכוחות המוסדיים והארגוניים שפעלו והשפיעו על ההתיישבות שם. אי אפשר היה לראות את המציאות רק דרך העלייה של 'קבוצת אברהם' לקרקע. הבנתי שצריך לראות את מכלול הגורמים: ניסיתי לגלות למשל מי רכש את האדמה, מי קבע שהקיבוץ הדתי יתיישב שם וכיצד נקבעו הקבוצות שהתיישבו ב'גוש'. התחלתי לחקור עוד מהתקופה העות'מאנית, אך כמובן עיקר המחקר עסק בתקופת המנדט שאז נוצר ה'גוש'.

הגעתי לארכיון של כפר עציון. מי שעבדו וסידרו אז את הארכיון היו חברי 'השלישייה', שכבר לא עמנו - דב קנוהל, ציפורה ביליג ונפתלי גרינשפן. היה להם סדר יום קבוע, ובתוכו שעת הביסקוויט עם התה. היה שם קור כלבים ותנור אחד קטן שלא ממש חימם... אני חושב שזה היה קצת מוזר לחבר'ה עם 'הדם הכחול' - החברים והבנים של כפר עציון - שאחד כמוני, לא משלהם, שמעולם לא היה חבר קיבוץ וגם לא בבני עקיבא, חוקר וכותב ספר על ההיסטוריה שלהם. כל הזמן הרגשתי שיש מי שרואה בזה חדירה מסוימת לטריטוריה, שמעט נרתעו ממני, אבל המשכתי הלאה ותמיד שמרנו על יחסים של ידידות והערכה.

זכיינו של פרופסור יוסי כץ בפרס ישראל לחקר הגאוגרפיה, הארכיאולוגיה וידע ארץ ישראל, היא התירוץ להצפין ולהגיע לביתו שבכפר תבור. אנו נפגשים בלב-לבו של הכפר, בבית משפחת כץ. בשיחה המרתקת, יוסי מתאר לנו את דרכו הארוכה בעולם המחקר, אשר שוורת באופן מרשים מעשים משני מציאות, והובילה לפרסום 27 ספרים ולמעלה מ-150 מאמרים אקדמיים, בעברית ובאנגלית. הכול בשותפות יפה וצמודה עם רותי רעייתו - "יש לי ולרותי שפה משותפת. אין דבר שרותי לא הייתה מעורבת בו ב-42 השנים שאנחנו יחד, כל יום וכל היום".

נחום ברוכי פותח את פגישתנו בדברי הוקרה: "תנועת הקיבוץ הדתי חייבת הרבה לפרופסור יוסי כץ. כמי שנכנס לתחום בגיל מאוחר יחסית, אני חייב להודות שכיום אני יודע כמה ההיסטוריה של התנועה הזו לא הייתה ידועה, וכמה שכותבי ההיסטוריה מחפשים את המחקרים בתחום הזה. בזכות הספרים של יוסי, החוקרים מוצאים חומר חשוב על הקיבוץ הדתי. הוא ואריה פישמן - שחקר יותר את הצד האידיאולוגי - הניחו את היסוד לדברים שבאו אחר כך. בזכות המחקרים הללו, שמנוסחים בצורה מדעית, יכול החוקר להתבסס על המידע הזה כמקורות, ויש ממה לצטט בשפע".

מחקר מוביל מחקר מוביל מחקר

יוסי מספר על תחילת הדרך: "בשנת 1983 הגשתי את הדוקטורט שלי, שעסק ביוזמות פרטיות לרכישות קרקע והתיישבות בארץ ישראל בתקופת העלייה השנייה. מה ששאב אותי לתחום הזה הייתה האפשרות לחשוף דברים שאינם ידועים ושלא נכתב עליהם כמעט דבר. היינו אז בין המייסדים של היישוב אפרת. כשחתמנו על החוזה לזירה, התחלתי את הדוקטורט. כשסיימתי אותו, בדיוק עברנו לאפרת. חשבתי אז שזו הזדמנות להתחיל

16.71x24.17	2/5	עמוד 17	עמודים	18/01/2017	56910101-3
25910					

תוך כדי הכנת הספר על גוש עציון, גיליתי את המרכז החקלאי של 'הפועל המזרחי' והתחלתי לחפש את הארכיון שלו. הייתי כמו התם, שלא יודע כלום... אז גם הבנתי שיש תנועה שנקראת 'הקיבוץ הדתי'. כשסיימתי את הספר, לא היה לי מה להתלבט לגבי ההמשך - ידעתי שאני הולך להשלים את המחקר ומתמקד בתנועת הקיבוץ הדתי

ראה בו מקום עבודה לכל דבר. אני הייתי מגיע לקיבוצים בימי ראשון, עובד מהבוקר עד הלילה, ישן בחדר שניתן לי וחוזר הביתה רק בימי שישי.

באותה תקופה מצאתי את עצמי מחפש חומר, מצלם המון מסמכים, נפגש ומראיין אנשים מרכזיים בתולדות הקיבוץ הדתי. אחד מהם היה אהרון נחלון ז"ל, שעשה לי סדר בנושא ההתיישבות הגושית. התוצר של כל מה שאספתי הוא הספר **תורה ועבודה בבניין הארץ** - הקיבוץ הדתי בתקופת המנדט.² הקדשתי פרק שלם בספר ליחסים עם הקיבוצים הלא-דתיים, בעיקר בעמק בית שאן. מתוך כך למדתי על שיתופי הפעולה בין הקיבוצים הדתיים והחילוניים. הראיתי איך הקיבוץ הדתי הנחיל את רעיון השבת למפעלים האזוריים תוך שמירה על סובלנות.

תוך כדי המחקר על הקיבוץ הדתי, קיבלתי תמונה רחבה של המפעל ההתיישבותי בארץ ישראל משנות השלושים והלאה. העבודה אפשרה לי להכיר גם את המוסדות המיישבים, ובהם קרן קיימת לישראל, הסוכנות, המחלקה להתיישבות, קרן היסוד ועוד. מצאתי את עצמי עמוק בתוך ההתיישבות שנעשתה על ידי ההון הלאומי. כך גם הגעתי להמשגה של 'זמן', מרחב וחברה במפעל ההתיישבותי - המשגה שנכונה גם ביחס למפעלי ההתיישבות אחרים בארץ ובעולם".

את הספר עצמו, ההתיישבות היהודית בהרי חברון ובגוש עציון,¹ כתבתי במהלך שנת השבתון הראשונה שלנו בקנדה (1988/9). אני זוכר שבשדה התעופה לא הבינו למה אני לוקח מזוודות שלמות עם חומרי קריאה. שמתי בתיקי יד את כל החומר הארכיוני וכל הציילומים, ונתתי לכל ילד תיק אחד שיעלה עמו למטוס. פחדתי שהחומר ילך לאיבוד בבטן המטוס.

תוך כדי הכנת הספר על גוש עציון, גיליתי את המרכז החקלאי של 'הפועל המזרחי' והתחלתי לחפש את הארכיון שלו. הייתי כמו התם, שלא יודע כלום... ניסיתי להבין מה ההבדל בינם לבין 'המזרחי'. אז גם הבנתי שיש תנועה שנקראת 'הקיבוץ הדתי'. זו הייתה מסגרת רחבה שבלעדיה אי אפשר להבין מה קרה בגוש עציון. כשסיימתי את הספר, לא היה לי מה להתלבט לגבי ההמשך - ידעתי שאני הולך להשלים את המחקר ומתמקד בתנועת הקיבוץ הדתי, שלגבי השורשים שלה מנקודת מבט על ההתיישבות, אף אחד לא כתב עד אז.

התחלתי להתנחל בארכיון ביבנה עם הארכיונאית. לאחר מכן עברתי בארכיונים של כל קיבוץ וקיבוץ. הארכיונים היו אז בתחילת התהוותם. ישבתי הרבה עם אפרים יעיר ז"ל, שהקים וניהל את הארכיון בטירת צבי. הוא עשה רבות לשימור החומר של טירת צבי בפרט, ושל נושאים שונים הקשורים לקיבוץ הדתי בכלל. אפרים היה מגיע לארכיון עם בגדי עבודה כחולים, שכן

56910102-4	18/01/2017	עמוד ים	עמוד 18	3/5	16.57x24.17
מאגנט הוצאת ספרי - 25910					

חקר הקבה"ד מוביל לחקר הקק"ל

שרשרת המחקרים והפרסומים לא ניתקת. מעיסוק בהתיישבות של הקיבוץ הדתי עבר כץ להתמקדות בקרן הקיימת לישראל - קק"ל.

"היה לי ברור שהספר הבא צריך לחקור ולהציג את מה שעשתה קק"ל בגאולת ארץ ישראל. כולם גדלו על קק"ל, אבל אותי משך המאמץ האדיר של קק"ל לקניית קרקעות. התחלתי להרחיב יותר ויותר את המחקרים על קק"ל על מנת להבין את היסודות: מאיפה צמחו עקרונות הפעולה שלה? מה הסיבה שבמדינת ישראל 93% מהקרקעות הן בבעלות ציבורית? הגעתי למסקנה שהיסודות באים מהתורה: 'וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכַר לְצִמְתָּהּ'.³ זו אמירה שנשמעה גם על ידי אנשים חילונים מתנועת העבודה. אנשי תנועת העבודה לא היו מוכנים ב-1948 למכור קרקעות, למרות שבן גוריון לחץ עליהם. הם התריסו כלפיו: 'זה הערך שגדלנו עליו. לא מוכרים את הארץ!'. בעקבות המחקרים על קק"ל פרסמתי שני ספרים.⁴

במהלך המחקר על קק"ל, גיליתי מסמך שממנו עלה שיש בארץ רכוש של קורבנות השואה שמעולם לא הגיע ליורשים. חשפתי את העובדה שבין היתר נמצאים בקק"ל ובאפוטרופוס הכללי תיקי נעדרים, שאף אחד לא ידע על קיומם. הרגשתי שליחות בחשיפת הסיפור הזה. נאבקתי כדי שתוקם ועדת חקירה על התיקים האלה ותנסה לאתר את הבעלים של הרכוש הנשכח. בסופו של דבר גיליתי שיש בישראל הון עצום בקרקעות ובחשבונות בנקים, השייך לקורבנות השואה. בעקבות ממצאי ועדת החקירה הפרלמנטרית, לה שימשתי כיועץ, הוקמה החברה לאיתור ולהשבת נכסים של נספי השואה. תפקידה לאתר את היורשים, ככל שהם קיימים, ולהעביר את הכספים ושווי הרכוש שבעליו לא ימצא, לטובת ניצולי שואה. אני גאה בתרומתי העצומה לעשיית הצדק עם קורבנות השואה.

הספר שפרסמתי בעניין זה,⁵ כולל התעמקות רבה בנושאים המשיקים למשפט-היסטוריה ומרחב. התחלתי להתעניין יותר ויותר בנושאים אחרים בהם ישנה השקה בין שלושת הנושאים האלו. כך הגעתי, די במקרה, לעיסוק בסיפורה של המצבה הצבאית - נושא המעוגן בהסדר משפטי שבמרכזו 'חוק בתי קברות צבאיים' משנת 1949, שתוקן מאז מספר פעמים. הגעתי למסקנה שהשינויים שהפכו את החברה הישראלית מחברה קולקטיביסטית לחברה אינדיבידואליסטית משתקפים בשינויים במצבות הצבאיות והמרחב שמסביבן כפי שניתן לראות זאת בבתי הקברות הצבאיים. גם המחקר הזה פורסם בספר.⁶

3 ויקרא כה, כג.

4 בחזית הקרקע - הקרן קימת לישראל בטרם מדינה, 2001; והארץ לא תימכר לצמיחיות - מורשת קרן קיימת לישראל והחלת עקרונותיה בחקיקה בישראל, 2002; הוצאת מאגנט.

5 רכוש שנשכח - לגורל ורכוש של קורבנות השואה המצוי בישראל, הוצאת יד ושם, 2000.

6 לב ואבן - סיפורה של המצבה הצבאית בישראל, הוצאת משרד הביטחון, 2007.

חקר קק"ל מוביל לחקר קהילה בחו"ל

חוליה נוספת - ומפתיעה - בשרשרת, התחברה בשנות השבתון, שבהן רותי, יוסי וילדיהם שהו בקנדה.

"בהמשך לחקר הקיבוץ הדתי, התחלנו, רותי ואנוכי, להתחקות אחר קבוצות שונות בעולם שחיות בשיתוף ובשווינויות, וגילינו שקיימות לא מעט כאלה. כך הגענו במקרה ל'הוטרים', הקומונה הגדולה ביותר בעולם המערבי. מבחינתי, זו 'הקהילה של הקהילות'. חברנו לקהילה הזו, למדנו אותה וכך מצאנו את עצמנו כותבים עליה ספרים.⁷ הקהילה של ה'הוטרים' מזכירה מאוד את הקיבוץ הדתי של פעם. השיתוף והשווינויות אצל ה'הוטרים' נובעים באופן מובהק מדתם הנוצרית האנאבפטיסטית. הרעיון שלהם הוא לחיות כמו בנצרות הקדומה של ישו והשליחים. מציאתי אצלם גם הרבה דמיון לחרדים. מחקר השוואתי מעניין שהשלמתי לפני שנה, עוסק בחדירת האינטרנט והטלפון החכם לקהילות ה'הוטרים' בהשוואה לחברה החרדית והחברה הציונית-דתית".

האם יש לך תמיד הזדהות מלאה עם החומרים שאתה עוסק בהם?

"דרך מחקר הקיבוץ הדתי ומחקר קק"ל, עברתי איזשהו מסע שהחזיר אותי הביתה, לילדות בשיכון ההסתדרות בקריית משה בירושלים. גדלתי עם אבא שהיה חבר קואופרטיב בנגרייה. הוא היה מחסידי הקואופרציה העירונית. גדלתי על ערכי השוויון וההסתפקות במועט. למעשה, באותה תקופה של שנות החמישים והשישים גם לא היה מעבר למועט. אני זוכר שכנער שלמד בנתיב מאיר, הגעתי עם פנקס קופת חולים אדום. לא הכרתי את הפנקס הכחול! צריך להכיר את שיכון קריית משה של אותם ימים כדי להבין. בדרך כלל, הדירות היו בנות שתיים-שלוש חדרים. שם גרו, בין היתר, המחנך והסופר יצחק שלו (אביו של מאיר), שר החינוך בן-ציון דינור, והוריו של הרב יצחק שילת. רוב-רובו של השיכון אוכלס על ידי חילונים, אך הייתה להם גירסה דינקותא והם היו שותפים מלאים בבניית בית הכנסת. כילדים, היינו נכנסים ויוצאים בבתי השכנים ומעולם לא ביררנו איזה הכשר יש על החמאה או הריבה בסנדוויץ' שקיבלנו.

אני זוכר שמאוד נפגעתי באופן אישי כאשר בני עקיבא לא רצו לאשר לחניכים שלהם להפגין יחד עם השומר הצעיר נגד הפרטת הקרקעות שיוזמה הממשלה ב-2009 - רפורמה שעלולה הייתה להביא לאובדן הקרקע הלאומית ויצאתי נגדה יחד עם שותפים מתנועות דרור ישראל, מחנות העולים והשומר הצעיר.

לחלק משמעותי ממחקריי הייתה השפעה גדולה גם על ההווה וגם על העתיד. לכן, כמי שמצוי בפרטים, נרתמתי למאבקים שהביאו לשינוי בדברים מהותיים".

7 באמונתם יחיו - הקומונות ההוטריטיות בצפון-אמריקה, 2007; בדרך ילכו - מסע אל הנשים בקומונות ההוטריטיות בצפון-אמריקה, 2015; הוצאת יד טבנקין.

56910103-5	18/01/2017	עמודים	עמוד 19	4/5	16.46x23.44
מאגנט הוצאת ספרי - 25910					

מה שלא היה סיכוי שנעשה במקום אחר. למשל, כאשר בנם של שכנים שלנו התחתן עם בחורה מיישוב דתי, הם התעקשו לארגן כאן שבת חתן למהדרין, אף שאינם דתיים. התגייסנו למשימה ואני זוכר איך עברה לנו בראש רשימה של כל מה שבית דתי צריך בשבת, מנטלה ועד כיסוי לחלות. בפעם אחרת מצאתי את עצמי מארגן לווייה. בכל מקום ובכל מצב, אנחנו מעבירים את המסר שחובה על הציבור שלנו להתערות ולא לבוא כ'מיסיונרים', או להתבדל בתוך יישוב חילוני. מי אם לא אנחנו - אנשי הציונות הדתית - יכולים לעשות את הדברים האלה? העשייה הזו נותנת משמעות להיותנו ציונים-דתיים. הבן הקטן שלנו בחר לגור במושב שתולה. בן אחר פועל באותה צורה בתל תאומים. השילוב הזה מנצח. זו ציונות בלי שמץ של אליטיסטיות".

אתם לא מרגישים שום חשדנות ואנטי כלפיהם?

רותי: "ממש לא, אם כי אני זוכרת שהיה חבר שהכרנו עוד לפני שהתיישבנו פה, שנתן לנו תחושה של 'אה זה רק אתם. הדתיים הם לא כאלה. אתם אחרים'. היום נראה לי שאין את התחושה הזו. אנחנו בעד פתיחות, ספונטניות וסולידריות עם כל החברה הישראלית. יוסי מתנדב בבית חולים 'העמק'. בכל יום חמישי הוא הולך לחדר מיון ובמשך ארבע שעות מדבר עם החולים ובני המשפחה - יהודים או ערבים - מחלק שתייה ואוכל. זה דבר מאוד חשוב. לביתנו בכפר תבור באים לעתים קרובות חברה ערבים".

יוסי: "גם למכללת צפת הגעתי בתחילת שנות ה-2000 מתוך תפיסה של

שליחות כדי ליישם את הערכים האלו. הייתי הראש האקדמי בתקופת האינתיפאדה. הגעתי למכללה וחזרתי ממנה בהסעה. אני זוכר שביקשתי מהנהג לרדת בצומת גילה ומשם המשכתי בעצמי לאפרת בטרמפים כדי לא לסכן אותו. במכללה בצפת היה שילוב של יהודים וערבים, והקפדתי לתת לערבים שם יחס חם ואוהד, ושחלילה לא יחושו כזרים או כשונים. יום אחד בתקופת האינתיפאדה אמרתי לקבוצת מרצים וסטודנטים ערבים במכללה, 'יש לכם בני משפחות שנמצאים בעוצר סמוך לביתי באפרת, והם במצב כלכלי דחוק; בואו נאסוף כסף וציוד ואני אעביר אותו אליהם'. וככה עשינו. אספנו כסף וציוד, הלכתי למחסום והעברתי לעובדים הערביים שלא יכלו להגיע לאפרת. בקיץ הגעתי למכללה עם יבולי ענבים מערביי ה'גוש', שבאו ואמרו: 'תן לחברים שלך בצפת בתודה על מה שהעניקו לנו בחורף'.

איך מתקשר לכך המעבר שלכם מאפרת לכפר תבור?

"ההתנתקות חידדה אצלנו את ההבנה שיש סתירה גדולה בין השיח בציבור הציוני-דתי על 'עם ישראל' ו'כלל ישראל', לבין ההסתגרות בקיבוץ 'שלנו', ביישוב הקהילתי 'שלנו', במושב 'שלנו', בשכונה 'שלנו'. זה לא הסתדר לנו גם מבחינה חינוכית וגם מבחינה אידיאולוגית. רצינו לגור במקום שבו תהיה לנו השפעה על הקשר בין חלקי עם ישראל. הרגשנו שאנחנו עדיין מספיק צעירים ויש לנו מה לתרום, להשפיע ולהיות מושפעים. חיפשנו יישוב שהוא במהותו חילוני ונמצא בגליל.

לכפר תבור הגענו באופן מקרי לחלוטין. בסוף 2006 נסענו עם כל המשפחה לכיוון צפת לחנוכת בית כנסת על שם אדמורי בית צ'ורטקוב - משפחתה של רותי - שנפגע במלחמת לבנון השנייה. אחת הבנות נכנסה לשירותים בכפר תבור וראתה מודעה על בית שמוצע למכירה. התקשרנו למתווך ואמרנו לו שאנחנו מגיעים עוד רבע שעה. אחרי ארבעה ימים סגרנו חוזה. בכל יישוב שבדקנו במהלך חיפושנו אחר בית בגליל, עשינו 'דוקטורט' על המרחק מבית הכנסת, הרכב התושבים וכדומה. כאן, בלי לדעת שום דבר, חתמנו. האמת שראינו על אחת מקירות הבתים תמונה גדולה של הרבי מלובביץ'. אמרנו לעצמנו שאם חב"ד יכולה להיות כאן, גם אנחנו יכולים..."

כבר קרוב לעשר שנים שאנו כאן, ביחסים מצוינים עם כולם, מדברים 'בגובה העיניים', מידי פעם מזמינים ומוזמנים לשכנים ולחברים, ומעורבים בחיי הקהילה בכפר. מהר מאוד התערנו במקום וכשביקשו שנדאג לשיעור פרשת השבוע, היה זה מבחינתנו 'הרמה להנחתה' שרק ציפינו לה.

עודדנו צעירים דתיים נוספים לבוא לגור כאן. אנשים התעניינו, באו לשבתות ו'הרבצנו בהם' אידיאולוגיה. אלו משפחות שראו את המעבר לכאן באופן דומה לנו - להיות עם ישראל על כל חלקיו ולראות יתרון בגיוון העצום. היום קהילת מתפללי בית הכנסת גדולה ומגוונת מאוד - ממש עם ישראל כולו ובמלוא הדרו. למיטב ידיעתי, הילדים הדתיים לומדים בלביא ובשק"ד, ובכך - איך לא - אנו נעזרים בקיבוץ הדתי.

יש בכפר תבור מסורתיות רבים. זה אחד הדברים שהכרנו פה מקרוב. מרביתם מגיעים בשישי ושבט לבית הכנסת. התפילה משלבת נוסחים - אשכנזי וספרדי. לעתים התפילה מתחילה בנוסח אחד ולעתים באחר. אני מוצאים את עצמנו עושים כאן

18.75x23.49	5/5	עמוד 20	עמודים	18/01/2017	56910105-7
מאגנט הוצאת ספרי - 25910					

אמנם, כמה שנים לפני כן חטפתי בראשי שתי מכות רציניות ממוט ברזל בפגיעה סמוך למגדל עוז, אך זה לא שינה אצלי דבר מבחינת היחס לאחר".

ומה נושא המחקר בימים אלה?

יִיסִי: "אחרי ארבעים שנות מחקר בהן אף פעם לא ידעתי מראש מה יהיה נושא המחקר הבא, אני בתקופה של חיפושים. כיום מסקרנת אותי התופעה של קהילת ברסלב המיוחדת שמתגוררת ביבנאל. אני בשלב של איסוף חומר. פרסמתי לאחרונה מאמר שבו ניתחתי כיצד האדמו"ר שלהם, הרב אליעזר שלמה שיק וצ"ל, קידש את יבנאל. אבל, כמו שאת רואה, יש עוד הרבה דברים נוספים לעשות".

"קבעתי לעצמי כלל", מסכם יוסי, "אני לא נדחף. אני ממשיך לעבוד באוניברסיטת בר אילן, ומשתדל לתרום לאזור בו אני ח - הגליל. מפעם לפעם אני מתבקש להרצות ביישובי הסביבה או לסייע בתחומים שונים והכול בהתנדבות. לכל מקום שמזמינים אותי, אני בא ברצון".

דרך מחקר הקיבוץ הדתי ומחקר
קק"ל, עברתי איזשהו מסע
שהחזיר אותי הביתה, לילדות
בשיכון ההסתדרות בקריית משה
בירושלים. גדלתי עם אבא שהיה
חבר קואופרטיב בנגרייה. הוא היה
מחסידי הקואופרציה העירונית.
גדלתי על ערכי השוויון וההסתפקות
במועט. למעשה, באותה תקופה של
שנות החמישים והשישים גם לא היה
מעבר למועט...